

Posudek bakalářské práce Vojtěcha Pojara: „Cestovní průvodce po Praze, 1789 – 1914: produkce, aktéři, kolektivní paměť“

Bakalářská práce Vojtěcha Pojara je věnována zatím velmi málo zpracované problematice tištěných cestovních průvodců v „dlouhém“ 19. století. Nejde ovšem zdaleka jen o shromáždění materiálu – jakkoli i tento úkol autor splnil a v závěru své práce předložil neobyčejně užitečný bibliografický soupis více než stovky titulů z let 1787–1914 (v celé jazykové pestrosti a se zohledněním řady zahraničních vydání). Současně charakterizoval vývoj tohoto literárního typu (ano, i cestovní průvodce jsou literaturou, byť v nestejně míře a z větší části patří spíše do kategorie „užité“ literatury) a v míře daleko přesahující zadání ukázal na interpretační možnosti, jež cestovní průvodce skýtají. Tím se V. Pojar vyrovnal s pramenovědným aspektem své práce.

I když by to jistě dostačovalo k pohodlnému obhájení, autor na této materiálově interpretační rovině ani zdaleka neustrnul. Svůj materiál uchopil na metodologicky vynikající úrovni, ujasnil si, z kterých teoretických podnětů chce čerpat a tento teoretický nadhled udržel v celé práci, aniž by ovšem zkoumaný materiál svým premisám násilně přizpůsobil. Dobře zažitý teoretický rámec mu slouží spíše ke správnému kladení otázek. V. Pojar se nechal inspirovat modernizační teorií (Wehler, Hlavačka) – ta jej přivedla především k důsledně uplatňovanému sociálně historickému a občas i vysloveně sociologickému přístupu, dále paměťovými studii – zejména otázkami kolektivní paměti a míst paměti (Halbwachs, Nora), v menší míře sémantickým přístupem (Macura). Práce se ale dotýká celé řady dalších oborů s jejich specifickými požadavky: přednostně dějin měst a dějin cestování (potažmo prostorové mobility), dále stereotypů a obrazů druhého, vývoje národní společnosti a nacionalismu, dějin dopravy atd.

V. Pojar strukturuje svou práci do tří větších celků. V první části sleduje vývoj cestovních průvodců (po stránce vnitřní struktury, stylu, ale i četnosti vydání) a tento vývoj se snaží důsledně interpretovat vzhledem ke společenskému vývoji a některým vnějším faktorům (válečné události, rozvoj železniční dopravy, velké výstavy, národní slavnosti). V druhé části práce se nejprve zabývá otázkou, kdo byli autoři průvodců a jaké (čí) zájmy reprezentovali (dobrý postřeh o postupném vytrácení se autorské individuality!). Následně se zajímá o publikum, respektive uživatele průvodců. Uvědomuje si přitom, že tato literatura nejen předkládá „cizím“ návštěvníkům určitou prezentaci města a usměřňuje jejich vnímání Prahy, nýbrž že v minimálně stejně míře odráží také představy „domácích“ Pražanů o sobě, jejich autostereotypy a jejich vnímání vlastního životního prostoru. Pro mě asi nejzajímavější je třetí část, v které autor nejprve sleduje doporučené trasy, po kterých byli návštěvníci nasměrováni, dále symbolickou topografií (jak se promítá společenská paměť do urbánního prostoru), přičemž sama Praha byla pro českou národní společnost veledůležitým symbolem, a konečně různé, často i protichůdné imaginární topografie určené hlediskem nacionálním či náboženským. V. Pojar tu zvolil velmi vhodné příklady: např. nacionálně podmíněnou interpretaci sochy Bruncvíka, podobně nacionálně polarizované vnímání osobností Jana Husa a Josefa II.; výborná je též mikroanalýza způsobů, jakými se do některých průvodců pro české publikum promítal mýtus Bílé Hory.

Od vylíčení vývoje cestovních průvodců tak práce přerůstá v dějiny turistické exploatace Prahy, dějiny „návštěvnosti“ hlavního města Čech, či ještě jinak řečeno, dějiny cestovního ruchu vztahované k Praze. K tomu jsou ovšem průvodce výborným pramenem, zvláště v období před počátkem takto zaměřených statistických šetření (k těm autor vytěžil a vlastně pro

historické bádání tak trochu „objevil“ fond Spolku pro povznesení návštěvy cizinců v AMP). Současně, díky oné zmíněné dichotomii vnímání „vlastního“ a „cizího“, je Pojarova práce dějinami podstatného segmentu textových reprezentací města (vizuální reprezentace zůstávají protentokrát stranou, neboť obrazová část průvodců je přece jen daleko skromnější).

I u tak kvalitní práce zůstává samozřejmě leccos nedořečeného, zbývá řada možností, kam zaměřit napříště další výzkum. Bylo by například užitečné přesněji definovat, co vše můžeme považovat za cestovní průvodce, a v čem navazují průvodce „dlouhého“ 19. století na starší, tj. raně novověké předchůdce (např. navržené prohlídkové trasy v průvodcích po Římě ze 17. stol.). Zároveň je třeba redefinovat pojem „cizince“ a jakými změnami procházel.

Pozoruhodné je, zejména v průvodcích poslední čtvrtiny 19. století a doby předválečné, zcela samozřejmě zařazování soudobé architektury, šlo-li o budovy, jež byly v nějakém smyslu „národní chloubou“ (částečně to autor reflektuje v pozn. 317). Naopak není třeba se divit, že se nemluví o poasanační zástavbě Josefova (s. 105), neboť tam téměř absentují veřejné budovy. Zajímavá by byla rovněž otázka odborné (ne)kompetence autorů průvodců a z ní plynoucích omylů (např. na s. 115 Bellmanova záměna Václava II. jako podporovatele minnesangu za Václava I.), nebo jak se odrážel v průvodcích vývoj oboru dějin umění (obor byl ještě v plenkách) a různé veřejné spory, například o existenci národně českého umění (s. 122: Woltmannova aféra r. 1867).

Chyby, jež v Pojarově práci najdeme, jsou zcela marginální. Francouzský historik 19. století se jmenuje Christophe Charle, nikoliv Christopher (s. 20); přes velmi solidní jazykovou úroveň práce se objeví drobná zaváhání: na s. 94 a 102 „Gerle se ve svých doporučeních od Legise nevymezil“; „... druhá strana se od této interpretace vymezila“ – správná vazba je „vymezit se proti nebo vůči čemu“; s. 96 „Klutschak následující Legise“ – chybný přechodník. Na s. 101 Zap zajisté nevynechal Nové Město, píše-li o palácích na Příkopech, Národním muzeu a Žofíně!

Ačkoliv jsou cestovní průvodce jedním z primárních pramenů k dějinám cestování a hlavně k počátkům masové turistiky, jde o nové téma. Ani v zahraničí k němu neexistuje příliš početná literatura a sborník *Der genormte Bick aufs Fremde* z r. 2011, na který se Pojar odvolává, představuje například pro německou historiografii stejně průkopnický počín, jakým je u nás Pojarova práce. Konkrétně k pražským průvodcům autor registruje práce Martiny Thomsen a Tobiasse Wegera, více, pokud vím, nelze. K dalším souvisejícím problémům by bylo možno z Pojarem necitovaných položek doplnit snad jen monografii Jakuba Zouhara o Augustu Legis-Glückseligovi (Červený Kostelec 2012, vřazuje do kontextu i jeho pragensiální dílo), případně můj článek „Jdou s tebou naše srdce i mysle – až tam ku břehům Tibery.“ Cestování v době biedermeieru, ve sborníku Biedermeier v českých zemích z r. 2004.

Alespoň letmo musím pochvalně zmínit také obrazovou přílohu, jež se skládá především z obálek několika průvodců, které by zasloužily samostatnou analýzu. Také mapové či plánové přílohy zůstaly stranou pozornosti. I tímto směrem by autor mohl zaměřit svůj další výzkum.

Z předchozího vyplývá, že bakalářská práce Vojtěcha Pojara představuje mimořádně zralé pojednání, jež daleko přesahuje nároky na bakalářskou práci kladené. Jednoznačně proto navrhuji její obhájení s hodnocením „výborně“.

Zdeněk Hojda

V Praze 31.1. 2016